

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/44/2008

GOTOWOŚĆ DO WSPÓŁPRACY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

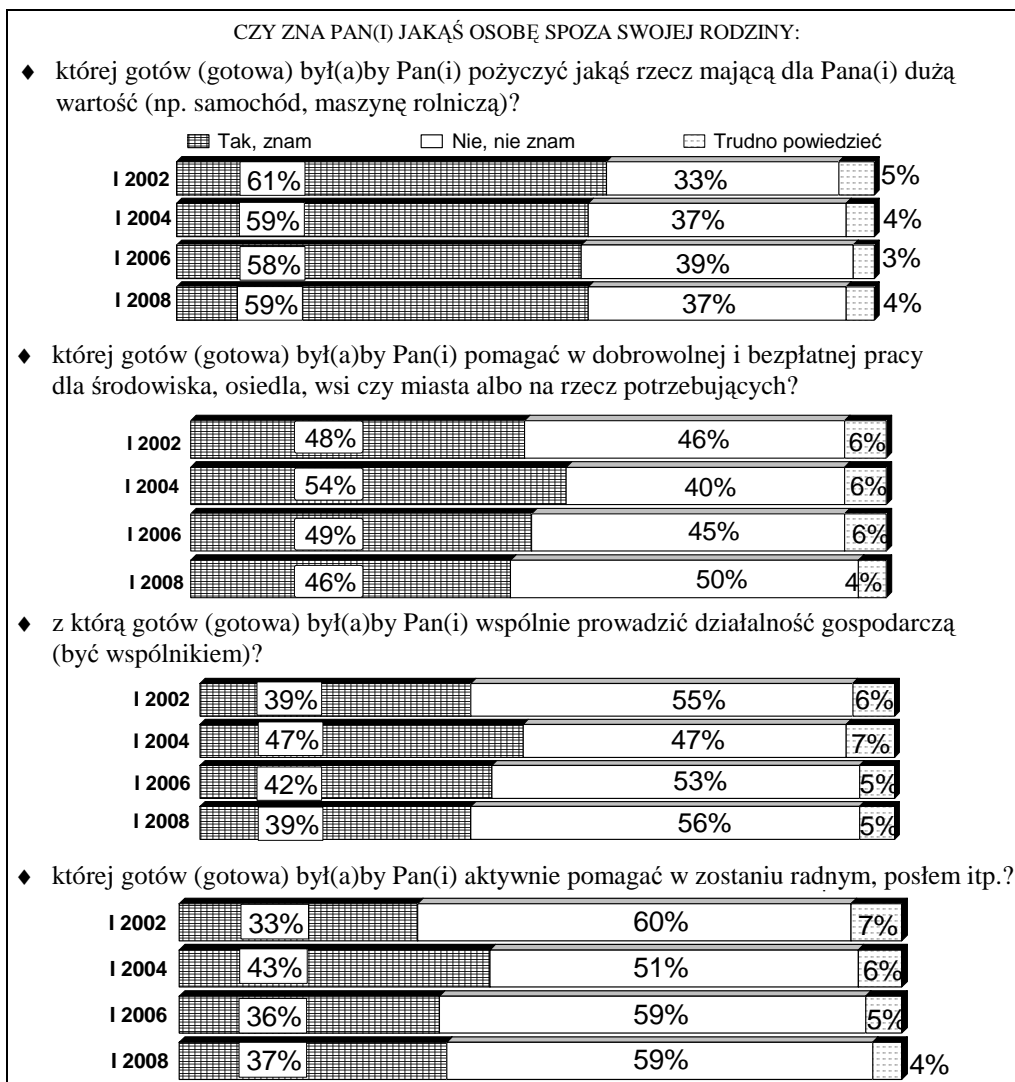
WARSZAWA, MARZEC 2008

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
12 października 2007 roku

- ❖ Od roku 2004 stopniowo przybywa osób, które uważają, że działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu. Obecnie sądzi tak zdecydowana większość badanych (81%, o 7 punktów więcej niż w roku 2004), a tylko 10% (spadek o 4 punkty) uznaje taką współpracę za marnowanie czasu.
- ❖ Większość respondentów (59%) nadal deklaruje, że zna osoby spoza rodziny, którym skłonni są pożyczyć jakąś wartościową rzecz. W latach 2004–2008 zmalały natomiast grupy badanych gotowych współdziałać w takich sprawach, jak: praca społeczna na rzecz środowiska lokalnego (o 8 punktów), prowadzenie działalności gospodarczej (o 8 punktów), pomoc w kampanii przed wyborami samorządowymi lub parlamentarnymi (o 6 punktów).

- ❖ Stopniowo maleje gotowość ankietowanych do współdziałania z ludźmi spoza rodziny. W latach 2002–2008 o 7 punktów (do 68%) spadła liczba badanych deklarujących, że mają znajomych, z którymi skłonni są współpracować. W takim samym stopniu wzrosła liczba respondentów (do 32%) niewykazujących żadnej gotowości do współdziałania.

Opracowanie to zamyka cykl komunikatów poświęconych problematyce społeczeństwa obywatelskiego¹. Z dotychczasowych analiz wynika, że rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Polsce uległ ostatnio pewnemu zahamowaniu. W minionym roku dobrowolną i nieodpłatną pracę na rzecz swojej społeczności lokalnej podjęła zaledwie jedna piąta dorosłych, a więc mniej osób niż w latach 2003 i 2005. Zaangażowanie to ma także coraz mniejszy wymiar czasowy (stopniowo maleje grupa pracujących społecznie przynajmniej dwa tygodnie w roku). Zmalał też odsetek Polaków poświęcających swój wolny czas na pracę w organizacjach obywatelskich – w 2007 roku działał w nich co piąty dorosły. Ponadto jeśli uwzględnimy oba rodzaje aktywności społecznej (na rzecz swojego środowiska oraz w organizacjach obywatelskich), to okazuje się, że w ubiegłym roku zaledwie co trzeci Polak miał swój udział w społeczeństwie obywatelskim (w roku 2003 i 2005 – prawie dwie piąte). Coraz więcej osób pozostaje więc poza sferą społeczeństwa obywatelskiego.

Jednocześnie odnotowujemy, że w ostatnich latach umocniły się niektóre prospołeczne predyspozycje Polaków. Rośnie liczba badanych dostrzegających potrzebę solidarności międzyludzkiej, coraz więcej osób ma też poczucie mocy obywatelskiej w wymiarze lokalnym. Utrzymuje się również niemal powszechne zaufanie w sferze prywatnej – wobec ludzi, z którymi łączy badanych pokrewieństwo lub więzi środowiskowe. Na wysokim poziomie pozostaje także zaufanie w sferze publicznej. W postawie obywateli wobec instytucji życia publicznego niezmiennie silniejsze jest zaufanie niż nieufność, systematycznie rośnie też liczba instytucji, w stosunku do których zaufanie przeważa nad nieufnością (w 2002 roku było ich jedenaście, w 2004 – dwanaście, w 2006 – szesnaście, a w 2008 – dwadzieścia). Świadczy to o stopniowej poprawie stanu zaufania społecznego w sferze publicznej – obecnie jest on najlepszy w ostatnich sześciu latach.

W opracowaniu tym² staramy się opisać stan gotowości Polaków do współpracy, tzn. do podejmowania wspólnych działań w różnych dziedzinach życia z osobami spoza rodziny.

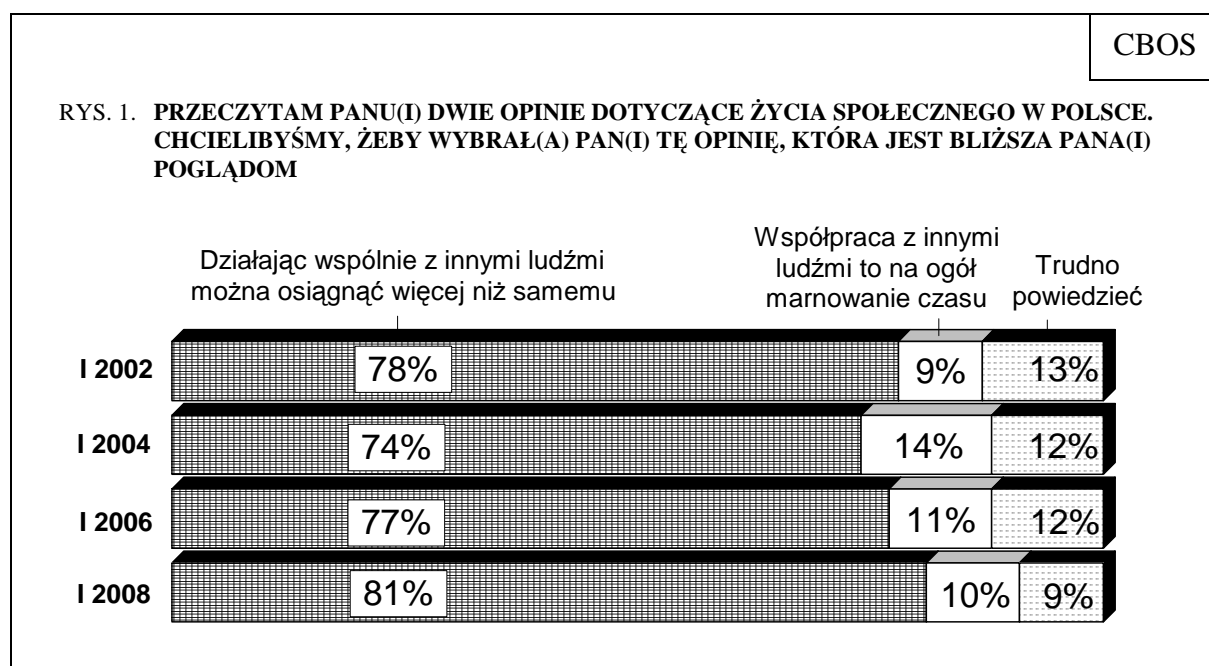
¹ Zob. komunikaty CBOS: „Czy Polacy mają predyspozycje do pracy społecznej na rzecz swojej społeczności”, styczeń 2008; „Polacy o swojej aktywności społecznej”, luty 2008; „Zaufanie społeczne w latach 2002–2008”, luty 2008 (oprac. B. Wciórka).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (212), 4–7 stycznia 2008 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N=890).

Porównując wyniki badań przeprowadzonych w latach 2002–2008 chcemy sprawdzić, czy zmienił się stosunek społeczeństwa do współpracy i poziom gotowości do uczestniczenia w niej. Interesuje nas także, w którą z wyżej zarysowanych tendencji zmiany te się wpisują.

WIARA W SENS WSPÓŁPRACY

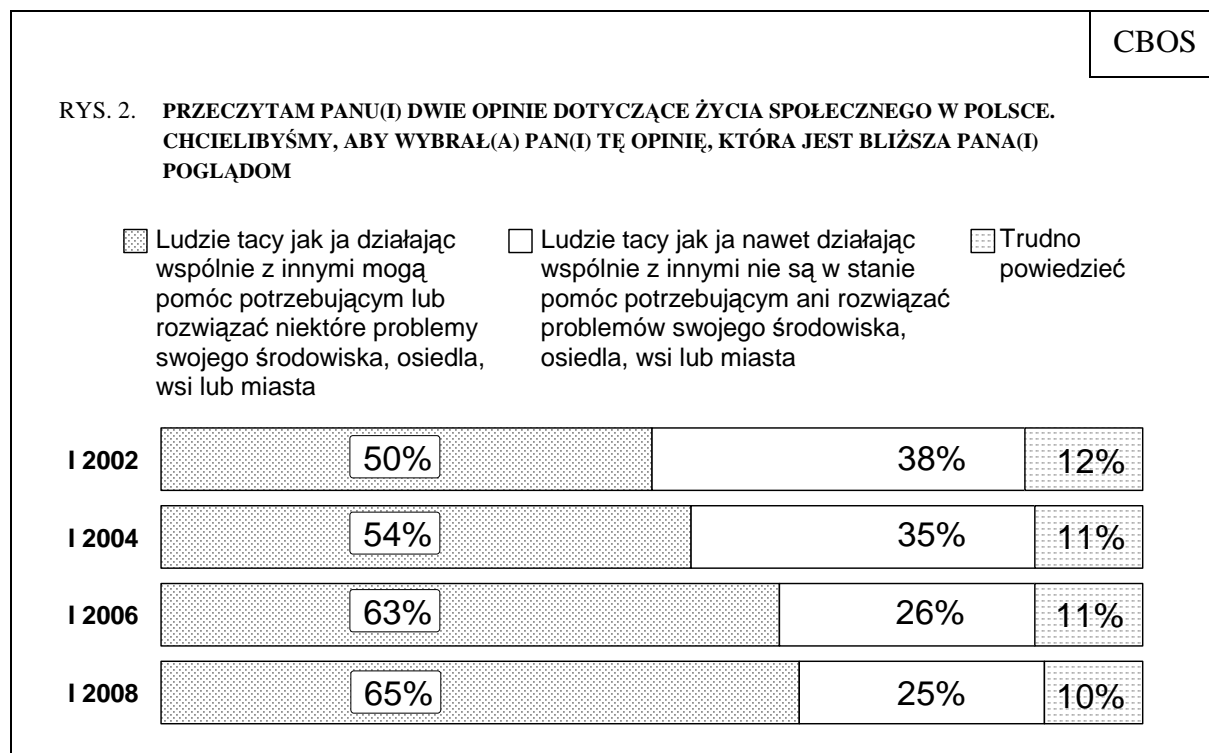
Zdecydowana większość badanych wierzy w sens współpracy z innymi ludźmi – w jej opłacalność i skuteczność. Obecnie cztery piąte ankietowanych (81%) uważa, że działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu, i tylko co dziesiąty (10%) uznaje taką współpracę za marnowanie czasu. W latach 2004–2008 odnotowujemy stopniowy wzrost odsetka osób przekonanych o opłacalności współpracy.

We wszystkich grupach społecznych dominują osoby, które zdają sobie sprawę z korzyści płynących ze współpracy z innymi. Odsetek ich w pewnym stopniu zależy jednak od położenia społecznego badanych i jest tym większy, im są oni młodszy, lepiej wykształceni, lepiej oceniają własne warunki materialne i im większa jest miejscowość, w której mieszkają. Opłacalność współpracy najczęściej dostrzegają przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, ludzie najlepiej sytuowani, z wyższym wykształceniem, młodzi

(w wieku od 18 do 34 lat), uczniowie i studenci, mieszkańcy wielkich miast. Natomiast opinię, że współpraca z innymi ludźmi to na ogół marnowanie czasu, najczęściej podzielają pracujący na własny rachunek w rolnictwie i poza nim, ludzie najgorzej wykształceni (zob. tabele aneksowe).

Najważniejsze jednak jest to, że umacnia się wiara Polaków w skuteczność wspólnego działania na rzecz swojej społeczności lokalnej. W latach 2002–2008 nastąpił znaczny wzrost odsetka badanych deklarujących, że ludzie tacy jak oni działając wspólnie z innymi są w stanie rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi, miasta lub pomóc osobom potrzebującym. Pogląd świadczący o poczuciu mocy obywatelskiej w wymiarze lokalnym wyraża obecnie dwie trzecie ankietowanych (65%), a więc niemal tyle samo, co w roku 2006, lecz o 15 punktów procentowych więcej niż w roku 2002. Jednocześnie maleje liczba osób niewierzących w skuteczność wspólnych działań na rzecz swojego środowiska. Wyrażające się w ten sposób poczucie bezradności obywatelskiej cechuje obecnie – podobnie jak przed dwoma laty – jedną czwartą badanych (25%), czyli o 13 punktów procentowych mniej niż sześć lat temu.

We wszystkich grupach społecznych dominuje wiara w skuteczność wspólnych działań na rzecz społeczności lokalnej (zob. tabele aneksowe). Poglądy w tej sprawie są jednak społecznie zróżnicowane. Zależą między innymi od wieku, poziomu wykształcenia i sytuacji materialnej badanych. Im młodszy wiek, wyższe wykształcenie i lepsze warunki życia, tym częstsze na ogół przekonanie, że działając wspólnie z innymi można przyczynić się do rozwiązania niektórych problemów swojej społeczności. Natomiast gorsze położenie społeczne na ogół blokuje dobrą samoocenę w tej kwestii i sprzyja poczuciu bezradności obywatelskiej. Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że niektóre grupy społeczne, znajdujące się w skrajnie odmiennej sytuacji społeczno-ekonomicznej, mają bardzo zbliżone opinie w tej sprawie. Wiarę w skuteczność wspólnego działania równie często deklarują – wśród pracujących – przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (80%) oraz rolnicy (79%), a wśród biernych zawodowo – przedstawiciele uczącej się młodzieży (71%) oraz bezrobotni (72%). Znaczący wpływ na opinie w tej sprawie ma nie tylko położenie społeczne, ale także religijność badanych. Zaangażowanie w praktyki religijne wyraźnie sprzyja przekonaniu o skuteczności wspólnych działań na rzecz swojego środowiska społecznego (wśród osób najczęściej praktykujących wyraża je 72%, a wśród niepraktykujących – 57%)³.

W JAKICH DZIEDZINACH POLACY SĄ GOTOWI WSPÓLPRACOWAĆ?

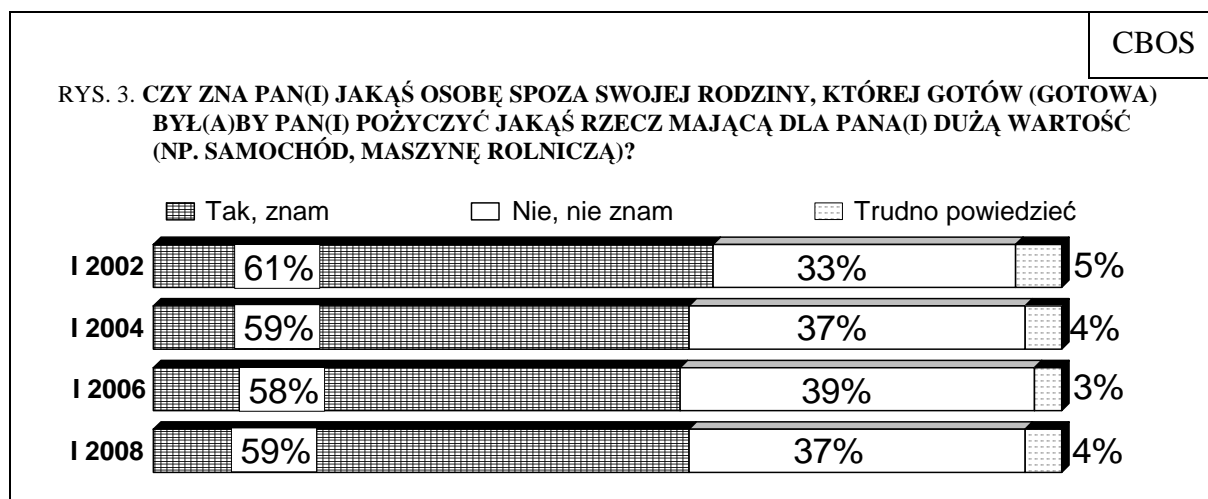
O gotowości do współpracy świadczą w naszych badaniach deklaracje, że badani znają osoby spoza rodziny, z którymi chętnie współdziałaliby w takich konkretnych sprawach, jak: praca społeczna na rzecz środowiska lokalnego, kampania przed wyborami samorządowymi lub parlamentarnymi, wspólne prowadzenie działalności gospodarczej, biznesowej oraz pożyczanie komuś wartościowych rzeczy.

Ankietowani najbardziej skłonni są do współdziałania pożyczając osobom spoza rodziny rzeczy mające dużą wartość (jak np. samochód, maszyna rolnicza) – ponad połowa z nich (59%) składa takie deklaracje. Prawie dwie piąte (37%) twierdzi jednak, że nie mają znajomych, którym gotowi byliby pożyczyć coś wartościowego (część z nich zapewne nie ma żadnych wartościowych rzeczy). Jest to jedyna dziedzina współpracy, w której od 2004 roku nic się nie zmieniło.

---

³ Więcej na ten temat w komunikacie CBOS „Czy Polacy mają predyspozycje do pracy społecznej na rzecz swojej społeczności?”, styczeń 2008.

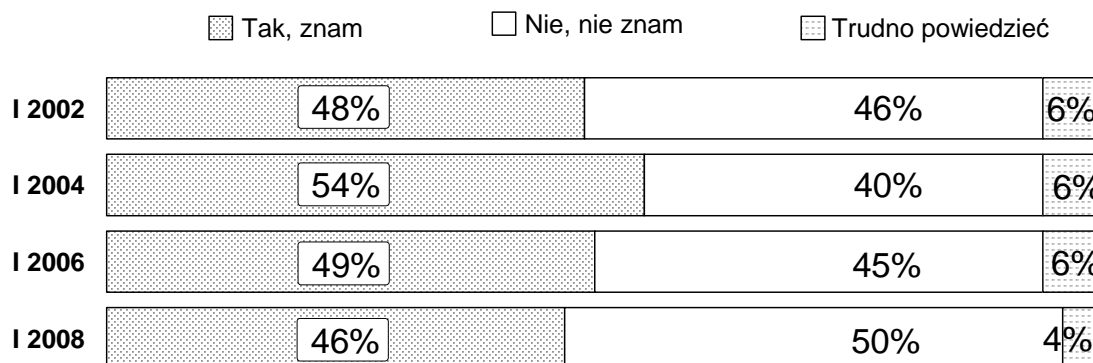
Deklaracje w tej kwestii zależą od położenia społecznego badanych. Im są młodszy, lepiej wykształceni i mają lepsze warunki materialne, tym częściej wyrażają chęć współpracy. Najczęściej przejawiają ją przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, badani z wyższym wykształceniem, żyjący w dobrych warunkach materialnych, ludzie młodzi (w wieku od 18 do 34 lat). Natomiast brak gotowości w tej dziedzinie najczęściej odnotowujemy u osób najstarszych, w wieku powyżej 64 lat, emerytów i rencistów, respondentów z wykształceniem podstawowym, żyjących w złych warunkach materialnych, niemających wykrystalizowanych poglądów politycznych (zob. tabele aneksowe).

Mniej osób wykazuje gotowość do współdziałania na rzecz swojej społeczności lokalnej. Prawie co drugi ankietowany (46%) ma znajomych społeczników, którym gotów byłby pomagać w dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz swojego środowiska lub ludzi potrzebujących. Co drugi badany (50%) przyznaje jednak, że nie zna nikogo, z kim mógłby współdziałać w tej dziedzinie⁴. Zwraca uwagę fakt, że w latach 2004–2008 stopniowo maleje odsetek ankietowanych gotowych do współdziałania na rzecz swojego środowiska (obecnie jest on zbliżony do odnotowanego w 2002 roku).

---

⁴ Zob. komunikat CBOS „Czy Polacy mają predyspozycje do pracy społecznej na rzecz swojej społeczności?” *op. cit.*, rozdział: *Spółcześni w środowisku ankietowanych* i następny.

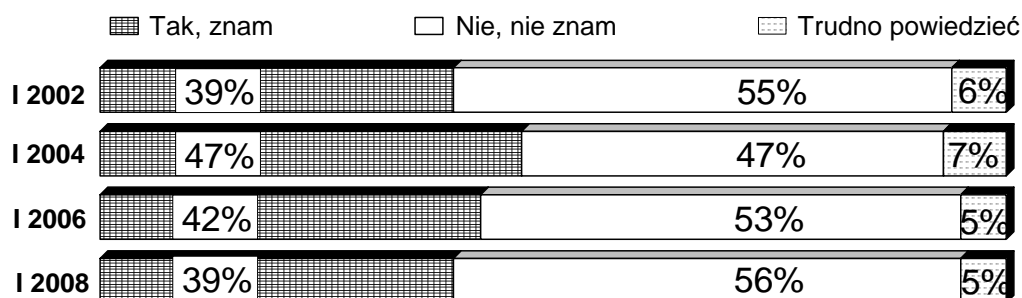
RYS. 4. CZY ZNA PAN(I) JAKĄS OSOBĘ SPOZA SWOJEJ RODZINY, KTÓREJ GOTÓW (GOTOWA) BYŁ(A)BY PAN(I) POMAGAĆ W DOBROWOLNEJ I NIEODPŁATNEJ PRACY NA RZECZ ŚRODOWISKA, OSIEDLA, WSI, MIASTA ALBO NA RZECZ POTRZEBUJĄCYCH?

Poziom gotowości do współpracy na rzecz swojej społeczności lokalnej jest zróżnicowany społecznie (zob. tabele aneksowe). Liczebną przewagę osób znających społeczników, z którymi gotowi byliby współdziałać, odnotowujemy zarówno w środowiskach znajdujących się w dobrym położeniu społecznym (wśród przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji, ludzi z wyższym i średnim wykształceniem, dobrze sytuowanych, żyjących w dobrych warunkach materialnych, w młodym wieku), jak i w grupach będących w gorszym położeniu (wśród rolników, bezrobotnych, ludzi o najniższych dochodach na osobę w rodzinie, w średnim wieku). Natomiast liczebną przewagę osób niewykazujących gotowości do wspólnych działań społecznikowskich można zauważyć przede wszystkim wśród najstarszych respondentów (w wieku powyżej 64 lat), emerytów i rencistów oraz wśród najgorzej wykształconych, niemających wykrystalizowanych poglądów politycznych.

Jeszcze mniej ankietowanych wykazuje gotowość do wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej, biznesowej z osobami spoza rodziny. Deklaracje takie składa dwie piąte badanych (39%), a ponad połowa (56%) twierdzi, że nie zna nikogo, z kim mogłaby współdziałać. W latach 2004–2008 odnotowujemy stopniowy spadek gotowości do współpracy w tej dziedzinie (obecnie jej poziom jest taki jak w 2002 roku).

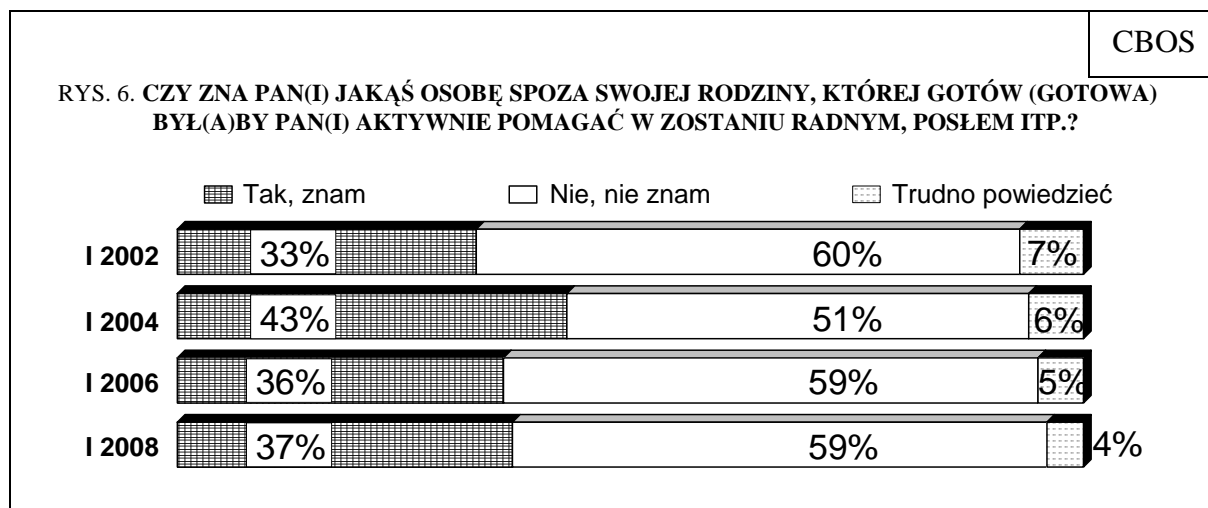
RYS. 5. CZY ZNA PAN(I) JAKĄS OSOBĘ SPOZA SWOJEJ RODZINY, Z KTÓRĄ GOTÓW (GOTOWA) BYŁ(A)BY PAN(I) WSPÓLNIE PROWADZIĆ DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ (BYĆ WSPÓLNIKIEM)?

Gotowość do działań biznesowych jest zróżnicowana społecznie (zob. tabele aneksowe). Przede wszystkim zależy od wieku i położenia społecznego badanych. Im są młodszy, lepiej wykształceni i żyją w lepszych warunkach materialnych, tym częściej twierdzą, że znają ludzi, z którymi chcieliby wspólnie prowadzić działalność gospodarczą. Gotowość taką najczęściej zgłaszają przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, badani z wyższym wykształceniem, a także ludzie w wieku od 18 do 44 lat oraz – co warto podkreślić – bezrobotni. Najmniej skłonni do tego typu współpracy są ludzie w starszym wieku, emeryci i renciści, mający podstawowe wykształcenie, żyjący w złych warunkach materialnych, najbardziej zaangażowani w praktyki religijne, niemający wykrystalizowanych poglądów politycznych. Warto też odnotować, że mężczyźni wykazują większą niż kobiety gotowość do współdziałania w dziedzinie biznesu.

Na równie niskim poziomie utrzymuje się gotowość do współdziałania w sferze polityki⁵. Prawie dwie piąte respondentów (37%) ma znajomych, którym gotowi byłiby aktywnie pomagać w zostaniu radnym lub posłem, jednak ponad połowa (59%) twierdzi, że nie zna nikogo takiego. Obecnie gotowość do współpracy w tej dziedzinie jest mniejsza niż w roku 2004, kiedy odnotowaliśmy najwięcej chętnych do współdziałania (spadek o 6 punktów).

⁵ Z odpowiedzi na inne pytanie styczniowego sondażu wynika, że jesienią 2007 roku zaledwie 2% ankietowanych pomagało dobrowolnie i nieodpłatnie przy wyborach parlamentarnych, np. zbierając podpisy lub rozlepiając plakaty, organizując spotkania z kandydatami bądź obserwując prace komisji wyborczej z ramienia jakiejś partii lub ugrupowania.

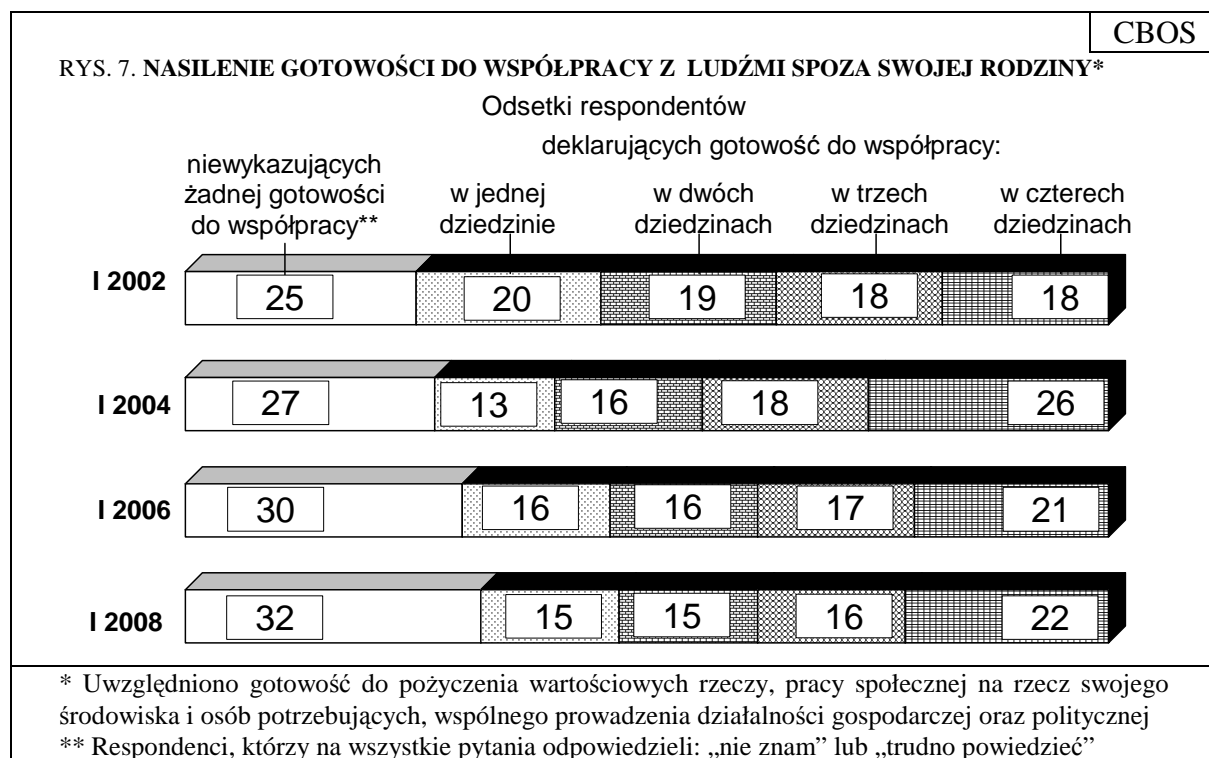

Gotowość do współpracy w dziedzinie polityki zależy przede wszystkim od cech położenia społecznego badanych i jest tym większa, im lepiej są wykształceni i mają lepsze warunki materialne. Najczęściej przejawiają ją ludzie z wyższym wykształceniem, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracujący na własny rachunek poza rolnictwem. Pozytywnie wyróżniają się także rolnicy – co drugi z nich deklaruje, że ma znajomych, którym skłonny jest aktywnie pomagać w zostaniu radnym lub posłem. Natomiast najrzadziej gotowość taką wyrażają ludzie starsi (w wieku powyżej 64 lat), emeryci, renciści, badani z podstawowym wykształceniem, niemający wykrystalizowanych poglądów politycznych. Do grupy tej zaliczają się także mieszkańcy dużych (lecz nie największych) miast, a im mniejsza miejscowość, tym większa gotowość do współpracy na niwie polityki. Nieco częściej deklarują ją też mężczyźni niż kobiety (zob. tabele aneksowe).

NASILENIE GOTOWOŚCI DO WSPÓŁPRACY

Nasilenie gotowości do współpracy próbujemy ocenić zliczając dziedziny, w których ankietowani wyrażają chęć współdziałania z ludźmi spoza rodziny. Okazuje się, że zdecydowana większość badanych (68%) ma znajomych, z którymi skłonna jest współdziałać, w tym jedna piąta (22%) deklaruje gotowość do współpracy we wszystkich czterech dziedzinach, prawie jedna szósta (16%) – w trzech i zbliżone liczebnie grupy (po 15%) – w dwóch dziedzinach oraz w jednej. Co trzeci badany (32%) nie wykazuje jednak gotowości do współpracy w żadnej z wymienionych dziedzin.

Należy podkreślić, że w latach 2002–2008 odnotowujemy stopniowy spadek gotowości Polaków do współdziałania. Coraz więcej osób deklaruje, że nie zna nikogo spoza rodziny, z kim skłonni byliby współpracować, coraz mniej jest natomiast gotowych wspólnie z innymi działać na różnych polach.

Odsetki osób niewykazujących gotowości do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny są na ogół tym większe, im starsi są ankietowani, gorzej wykształceni oraz im gorsze są warunki materialne ich gospodarstw domowych. Najczęściej są to ludzie w wieku powyżej 64 lat (62%), emeryci (54%), renciści (45%), badani z podstawowym wykształceniem (49%), żyjący w złych warunkach materialnych (42%), niemający wykrystalizowanych poglądów politycznych (48%). Natomiast gotowi do współpracy są przede wszystkim przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, badani z wyższym wykształceniem, ludzie młodzi oraz rolnicy. Można więc uznać, że młody wiek i dobre położenie społeczne sprzyjają gotowości do współdziałania, natomiast blokuje ją starszy wiek i gorsza sytuacja życiowa. Wyjątkiem od tej prawidłowości są rolnicy, którzy mimo stosunkowo trudnego położenia również należą do osób najbardziej gotowych do współdziałania (zob. tabele aneksowe).

PRACA SPOŁECZNA I ZAUFANIE A GOTOWOŚĆ DO WSPÓŁPRACY

Wyniki naszego sondażu wskazują, że gotowość do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny w dużej mierze zależy od tego, czy badani mają predyspozycje do pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej, tzn. czy w swoim środowisku kontaktują się ze społecznikami, czy mają doświadczenie w tego typu pracy oraz czy wierzą w jej skuteczność.

Największe znaczenie ma obecność społeczników w środowisku społecznym respondentów. Kształtuje ona poziom ich gotowości do współdziałania (r Pearsona = 0,36). Szczególnie sprzyja też gotowości do podejmowania współpracy na rzecz swojej społeczności ($r = 0,33$) oraz w dziedzinie biznesowej ($r = 0,29$), zwiększa również skłonność do pożyczania wartościowych rzeczy ($r = 0,28$) oraz do współdziałania w dziedzinie polityki ($r = 0,24$).

Tabela 1. Współczynniki mierzące siłę związku między predyspozycjami do pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej a gotowością do współdziałania z osobami spoza rodziny

Predyspozycje do pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej	Nasilenie gotowości do współdziałania	Gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny w dziedzinie:			
		pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej	działalności politycznej (pomoc przy wyborach)	działalności gospodarczej, biznesowej	pożyczania wartościowej rzeczy
Styczność z osobami pracującymi społecznie na rzecz swojej społeczności lokalnej lub osób potrzebujących	0,36	0,33	0,24	0,29	0,28
Doświadczenie w pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lub osób potrzebujących	0,26	0,29	0,23	0,17	0,16
Wiara w skuteczności wspólnych działań na rzecz swojej społeczności lub osób potrzebujących	0,22	0,21	0,13	0,18	0,18

Wszystkie współczynniki korelacji r Pearsona na poziomie istotności $p \leq 0,001$

Ważne jest także wcześniejsze doświadczenie ankietowanych w pracy społecznej na rzecz swojego środowiska. Ci, którzy kiedykolwiek dobrowolnie i nieodpłatnie robili coś dla dobra wspólnego w swojej społeczności lokalnej, częściej wykazują obecnie gotowość do współdziałania ($r = 0,26$), szczególnie w swoim środowisku ($r = 0,29$) i w dziedzinie polityki ($r = 0,23$), a także – choć w znacznie mniejszym stopniu – w pozostałych sferach życia uwzględnionych w badaniu.

Gotowość do kooperacji zależy także od wiary w skuteczność wspólnych działań na rzecz swojej społeczności. Takie poczucie mocy w wymiarze lokalnym kształtuje ogólne

nasilenie gotowości do współpracy ($r = 0,22$) oraz sprzyja gotowości do podejmowania wspólnie z innymi działań w trzech dziedzinach: pracy społecznej na rzecz swojej społeczności ($r = 0,22$), działalności politycznej ($r = 0,21$) oraz – w mniejszym stopniu – biznesowej ($r = 0,18$) i skłonności do pożyczania wartościowych rzeczy ($r = 0,18$), natomiast ma minimalny wpływ na gotowość do współdziałania w sferze polityki ($r = 0,13$).

Wyniki naszego sondażu ukazują także istnienie silnego związku między aktualnym zaangażowaniem ankietowanych w pracę społeczną a ich gotowością do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny. Respondentów, którzy dobrowolnie i nieodpłatnie pracują na rzecz swojej społeczności lokalnej bądź poświęcają swój wolny czas na aktywność w organizacjach obywatelskich (patrz zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną), cechuje znacznie większa niż innych gotowość do współpracy ($r = 0,30$). Społecznikowskie zaangażowanie najsilniej wpływa na gotowość do współdziałania na rzecz swojej społeczności lokalnej ($r = 0,29$) oraz – w mniejszym stopniu – w sferze polityki ($0,24$) i w pozostałych dziedzinach. Okazuje się przy tym, że gotowość do współdziałania jest silniej powiązana z pracą społeczną na rzecz swojej społeczności niż z pracą w organizacjach obywatelskich (co jest szczególnie widoczne w przypadku gotowości do współpracy na niwie politycznej, gospodarczej i dotyczącej pożyczania rzeczy).

Tabela 2. Współczynniki mierzące siłę związku między udziałem w społeczeństwie obywatelskim a gotowością do współdziałania z osobami spoza rodziny

Zaangażowanie w pracę społeczną	Nasilenie gotowości do współdziałania	Gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny w dziedzinie:			
		pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej	działalności politycznej (pomoc przy wyborach)	działalności gospodarczej, biznesowej	pożyczenia wartościowej rzeczy
Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną, w tym:	0,30	0,29	0,24	0,20	0,21
– praca społeczna na rzecz swojej społeczności lokalnej lub potrzebujących	0,27	0,27	0,24	0,18	0,17
– praca społeczna w organizacjach obywatelskich	0,22	0,23	0,15	0,16	0,16
Wszystkie współczynniki korelacji r Pearsona na poziomie istotności $p \leq 0,001$					

Minimalne znaczenie ma natomiast wiara w opłacalność współpracy – jej słaby wpływ na gotowość do współdziałania zaznacza się jedynie w odniesieniu do spraw biznesowych.

Tabela 3. Współczynniki mierzące siłę związku między wiarą w opłacalność współpracy a gotowością do współdziałania z osobami spoza rodziny

Wiara w opłacalność współpracy	Nasilenie gotowości do współdziałania	Gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny w dziedzinie:			
		pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej	działalności politycznej (pomoc przy wyborach)	działalności gospodarczej, biznesowej	pożyczenia wartościowej rzeczy
Opinie: <i>Działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu versus Współpraca z innymi ludźmi to na ogół marnowanie czasu</i>	0,12**	0,10*	0,07”	0,14**	0,09*
Współczynniki korelacji r Pearsona. Poziom istotności korelacji oznaczono: **p≤ 0,001; *p≤ 0,01; ”p≤ 0,05					

Poziom gotowości do współpracy z osobami spoza rodziny zależy także w pewnym stopniu od tego, czy ankietowani darzą zaufaniem znajomych i współpracowników oraz – w mniejszej mierze – od zaufania do rodziny i krewnych. Im bardziej ufnie nastawieni są badani do wymienionych grup, tym silniejsza jest ich skłonność do współpracy, tym częściej są gotowi współdziałać przede wszystkim na rzecz swojej społeczności lokalnej, a także na polu polityki i – w mniejszym stopniu – w pozostałych dziedzinach. Ogólnie rzecz biorąc, zaufanie do wymienionych grup sprzyja gotowości do współpracy, a nieufność ją blokuje.

Nieznaczny wpływ na gotowość do współpracy ma natomiast zaufanie do sąsiadów, a stosunek do proboszcza nie ma żadnego związku z gotowością do współdziałania, podobnie jak stosunek do nieznajomych i tzw. większości ludzi.

Tabela 4. Współczynniki mierzące siłę związku między zaufaniem w sferze prywatnej oraz do nieznajomych i większości ludzi a gotowością do współdziałania z osobami spoza rodziny

Zaufanie do:	Nasilenie gotowości do współdziałania	Gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny w dziedzinie:			
		pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej	działalności politycznej (pomoc przy wyborach)	działalności gospodarczej, biznesowej	pożyczenia wartościowej rzeczy
– najbliższej rodziny – rodziców dzieci, małżonki(a)	0,15**	0,11**	0,12**	0,10*	0,13**
– dalszej rodziny	0,15**	0,11**	0,14**	0,10*	0,12**
– swoich znajomych	0,18**	0,17**	0,12**	0,15**	0,12**
– współpracowników	0,18**	0,22**	0,17**	0,11*	0,05
– sąsiadów	0,08*	0,09*	0,08*	0,04	0,05
– proboszcza swojej parafii	0,01	0,02	0,07”	- 0,04	-0,02
– nieznajomych	0,04	0,01	0,02	0,03	0,07”
– większości ludzi	0,02	0,01	0,01	0,03	0,00
W obliczeniach uwzględniono pełną skalę zaufania z pominięciem odpowiedzi <i>trudno powiedzieć</i> . Obliczono współczynniki korelacji r Pearsona. Poziom istotności korelacji oznaczono: **p≤ 0,001; *p≤ 0,01; ”p≤ 0,05					

Gotowość do kooperacji w niewielkim stopniu uzależniona jest także od poziomu zaufania ankietowanych do niektórych instytucji życia publicznego. Na przykład, im większe zaufanie mają badani do Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, tym na ogół większa jest ich gotowość do współdziałania (r Pearsona = 0,15), tym częściej są skłonni pożyczać swoje wartościowe przedmioty ($r = 0,14$), pracować społecznie na rzecz swojej społeczności ($r = 0,13$) i – w mniejszym stopniu – podejmować współpracę biznesową ($r = 0,12$). Podobnie zaufanie do harcerstwa, organizacji charytatywnych i międzynarodowych na ogół sprzyja gotowości do współdziałania w różnych dziedzinach życia, a nieufność do tych organizacji w pewnym stopniu ją blokuje. Warto przy tym podkreślić, że wpływ zaufania jest najbardziej widoczny na przykładzie gotowości do podejmowania współpracy na rzecz swojej społeczności lokalnej.

Tabela 5. Współczynniki mierzące siłę związku między zaufaniem do instytucji życia publicznego a gotowością do współdziałania z osobami spoza rodziny

Zaufanie do takich instytucji życia publicznego, jak:	Nasilenie gotowości do współdziałania	Gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny w dziedzinie:			
		pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej	działalności politycznej (pomoc przy wyborach)	działalności gospodarczej, biznesowej	pożyczenia wartościowej rzeczy
– Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	0,15**	0,13**	0,08*	0,12**	0,14**
– harcerstwo	0,12**	0,17**	0,10*	0,07''	0,03
– Unia Europejska	0,11*	0,10*	0,08*	0,08''	0,08''
– ONZ	0,10*	0,13**	0,07''	0,07''	0,04
– NATO	0,10*	0,12**	0,08''	0,07''	0,05
– Caritas	0,09*	0,16**	0,06''	0,02	0,05
– Kościoły innych wyznań	0,09*	0,09*	0,10*	0,04	0,07''
– IPN	0,08''	0,12**	0,04	0,06''	0,03
– PCK	0,07''	0,14**	0,05	0,02	0,01
– władze lokalne miasta/gminy	0,07''	0,09*	0,05	0,04	0,03
– Rzecznik Praw Obywatelskich	0,06	0,12**	0,06	0,02	-0,06
– związki zawodowe	0,05	0,02	0,04	0,04	0,04
– wojsko	0,04	0,08*	0,10*	-0,02	-0,02
– sądy	0,04	0,01	0,04	0,01	0,06
– rząd	0,04	0,02	0,06''	0,00	0,04
– gazety	-0,04	-0,05	-0,01	-0,05	-0,02
– urzędnicy administracji publicznej	0,04	0,02	0,05	0,04	0,02
– duże przedsiębiorstwa	0,04	-0,01	0,05	0,03	0,04
– Sejm i Senat	0,03	-0,00	0,05	0,04	0,01
– partie polityczne	0,02	-0,05	0,02	0,05	0,03
– Kościół rzymskokatolicki	0,00	0,07''	0,02	-0,06''	-0,02
– policja	0,00	0,01	0,04	-0,05	0,00
– telewizja	-0,00	-0,02	0,04	-0,02	-0,02

W obliczeniach uwzględniono pełną skalę zaufania z pominięciem odpowiedzi *trudno powiedzieć*. Obliczono współczynniki korelacji r Pearsona. Poziom istotności korelacji oznaczono: ** $p \leq 0,001$; * $p \leq 0,01$; '' $p \leq 0,05$

Wynika z tego, że takie czynniki, jak – styczność ze społecznikami, doświadczenie w pracy społecznej na rzecz swojej społeczności, wiara w skuteczność takiej współpracy, aktualne zaangażowanie w tego typu pracę lub aktywność w organizacjach obywatelskich oraz darzenie zaufaniem osób z kręgu znajomych, współpracowników i rodziny, a także zaufanie do niektórych instytucji publicznych – umacniają więzi badanych z ludźmi spoza rodziny i dostarczają motywacji do współdziałania z nimi.

Nasze badania ukazują, że coraz więcej Polaków wierzy w sens współpracy z innymi ludźmi – w jej opłacalność i skuteczność. Jednocześnie jednak maleje grupa osób gotowych współpracować z innymi w różnych dziedzinach życia. Należy przy tym podkreślić, że spadek gotowości do współdziałania w latach 2004–2008 jest widoczny zarówno na polu nieodpłatnej i dobrowolnej pracy na rzecz swojej społeczności lokalnej, jak i w działalności gospodarczej i politycznej.

Mimo tych niekorzystnych zmian, nadal większość ankietowanych utrzymuje więzi z osobami spoza rodziny deklarując gotowość współpracy z nimi w różnych sprawach. Co trzeci respondent nie wykazuje jednak żadnej chęci do współdziałania.

Z naszych analiz wynika ponadto, że o gotowości do współpracy z osobami spoza rodziny decyduje nie tylko położenie społeczne ankietowanych, ale również posiadanie predyspozycji do pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej oraz aktualne zaangażowanie w tego typu pracę lub w działalność w organizacjach obywatelskich. Gotowość do podejmowania wspólnych działań zależy także – choć w znacznie mniejszym stopniu – od zaufania do osób z kręgu znajomych, współpracowników i rodziny oraz od zaufania do niektórych instytucji publicznych.

Opracowała

Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Przeczytam Panu(i) teraz po dwie opinie na różne tematy dotyczące życia społecznego w Polsce. Chcielibyśmy, aby z każdej pary opinii wybrał(a) Pan(i) tę opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom. 1 - Działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu; 2 - Współpraca z innymi ludźmi to na ogół marnowanie czasu

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	81	10	9	890
Płeć				
Mężczyźni	80	10	9	424
Kobiety	82	9	9	466
Wiek				
18-24 lat	89	6	5	128
25-34	90	3	7	165
35-44	82	11	7	139
45-54	80	14	6	156
55-64	72	14	14	148
65 lat i więcej	75	11	14	154
Miejsce zamieszkania				
Wieś	77	11	12	338
Miasto do 20 tys.	80	13	7	121
20-100 tys.	83	10	7	169
101-500 tys.	83	9	8	140
501 tys.i więcej mieszk.	91	3	7	122
Wykształcenie				
Podstawowe	75	15	10	241
Zasadnicze zawodowe	80	9	11	226
Średnie	85	7	8	299
Wyższe	89	6	5	123
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	93	4	3	65
Prac.umysł.niż.szczebła	86	6	8	87
Pracownicy fiz.- umysł.	86	10	4	63
Robotnicy wykwalifikowani	84	9	8	88
Robotnicy niewykwalifik.	82	11	7	47
Rolnicy	75	16	8	47
Pracujący na własny rach.	75	16	9	31
Bierni zawodowo				
Renciści	73	15	12	82
Emeryci	74	12	14	204
Uczniowie i studenci	89	5	6	69
Bezrobotni	86	7	7	77
Gospodynie domowe i inni	84	7	9	29
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	89	5	6	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	83	11	6	70
sekt. pryw. poza rolnict.	83	10	7	191
prywatnym gosp. rolnym	75	17	8	48
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	86	11	3	60
301-500	80	12	8	94
501-900	82	8	11	179
901-1200	88	8	5	123
Powyżej 1200 zł	91	6	3	105
Ocena własnych war. mater.				
Złe	75	12	13	190
Średnie	79	11	10	404
Dobre	88	7	5	296
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	73	13	14	54
Raz w tygodniu	82	11	7	420
1-2 razy w miesiącu	84	8	8	160
Kilka razy w roku	78	8	14	175
W ogóle nie uczestniczy	88	8	4	81
Poglądy polityczne				
Lewica	79	13	8	117
Centrum	82	9	9	253
Prawica	87	7	6	316
Trudno powiedzieć	73	13	14	203

Tabela 2. Przeczytam Panu(i) teraz po dwie opinie na różne tematy dotyczące życia społecznego w Polsce. Chcielibyśmy, aby z każdej pary opinii wybrał(a) Pan(i) tę opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom. 1 - Ludzie tacy jak ja, nawet działając wspólnie z innymi, nie są w stanie pomóc potrzebującym ani rozwiązać problemów swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta; 2 - Ludzie tacy jak ja, działając wspólnie z innymi, mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	25	65	10	890
Płeć				
Mężczyźni	26	65	9	424
Kobiety	25	65	10	466
Wiek				
18-24 lat	18	76	6	128
25-34	17	76	7	165
35-44	27	67	6	139
45-54	27	64	8	156
55-64	30	58	12	148
65 lat i więcej	31	50	19	154
Miejsce zamieszkania				
Wieś	21	65	14	338
Miasto do 20 tys.	20	77	4	121
20-100 tys.	31	60	9	169
101-500 tys.	26	66	7	140
501 tys.i więcej mieszk.	34	59	7	122
Wykształcenie				
Podstawowe	30	54	16	241
Zasadnicze zawodowe	29	63	8	226
Średnie	23	69	8	299
Wyższe	16	81	3	123
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	13	80	7	65
Prac.umysł.niż.szczebła	22	69	9	87
Pracownicy fiz.- umysł.	27	69	4	63
Robotnicy wykwalifikowani	32	67	1	88
Robotnicy niewykwalifik.	26	66	7	47
Rolnicy	11	79	10	47
Pracujący na własny rach.	17	66	17	31
Bierni zawodowo				
Renciści	33	53	14	82
Emeryci	32	51	17	204
Uczniowie i studenci	18	71	11	69
Bezrobotni	23	72	4	77
Gospodynie domowe i inni	18	82	0	29
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	16	73	11	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	41	51	8	70
sekt. pryw. poza rolnict.	20	75	5	191
prywatnym gosp. rolnym	13	77	10	48
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	27	69	4	60
301-500	35	57	8	94
501-900	27	66	7	179
901-1200	20	69	11	123
Powyżej 1200 zł	20	77	2	105
Ocena własnych war. mater.				
Złe	34	51	14	190
Średnie	25	66	9	404
Dobre	20	72	8	296
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	22	72	6	54
Raz w tygodniu	23	67	10	420
1-2 razy w miesiącu	26	67	7	160
Kilka razy w roku	25	61	14	175
W ogóle nie uczestniczy	35	57	9	81
Poglądy polityczne				
Lewica	27	63	9	117
Centrum	20	68	11	253
Prawica	26	67	7	316
Trudno powiedzieć	28	59	13	203

Tabela 3. Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotów/gotowa był(a)by Pan(i) pożyczyć jakąś rzecz, która ma dla Pana(i) dużą wartość (np. samochód, maszynę rolniczą)?

(%)

	Tak, znam	Nie, nie znam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	59	37	4	890
Płeć				
Mężczyźni	59	38	3	424
Kobiety	58	37	5	466
Wiek				
18-24 lat	74	22	4	128
25-34	74	23	2	165
35-44	64	33	3	139
45-54	59	36	5	156
55-64	51	46	3	148
65 lat i więcej	31	62	7	154
Miejsce zamieszkania				
Wieś	60	34	6	338
Miasto do 20 tys.	52	47	1	121
20-100 tys.	56	39	5	169
101-500 tys.	55	41	5	140
501 tys.i więcej mieszk.	69	30	2	122
Wykształcenie				
Podstawowe	43	49	8	241
Zasadnicze zawodowe	55	44	1	226
Średnie	66	30	4	299
Wyższe	77	20	3	123
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	83	13	4	65
Prac.umysł.niż.szczebła	70	27	3	87
Pracownicy fiz.- umysł.	65	27	7	63
Robotnicy wykwalifikowani	55	45	0	88
Robotnicy niewykwalifik.	66	34	0	47
Rolnicy	69	25	5	47
Pracujący na własny rach.	76	24	0	31
Bierni zawodowo				
Renciści	40	58	2	82
Emeryci	39	55	7	204
Uczniowie i studenci	65	30	5	69
Bezrobotni	67	30	3	77
Gospodynie domowe i inni	70	18	12	29
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	73	24	3	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	61	35	4	70
sekt. pryw. poza rolnict.	65	33	2	191
prywatnym gosp. rolnym	76	18	5	48
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	63	33	4	60
301-500	57	42	1	94
501-900	52	43	5	179
901-1200	59	38	3	123
Powyżej 1200 zł	64	36	0	105
Ocena własnych war. mater.				
Złe	48	47	4	190
Średnie	53	41	6	404
Dobre	72	26	2	296
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	59	38	3	54
Raz w tygodniu	56	40	5	420
1-2 razy w miesiącu	64	33	3	160
Kilka razy w roku	59	35	6	175
W ogóle nie uczestniczy	60	39	1	81
Poglądy polityczne				
Lewica	60	39	2	117
Centrum	63	33	4	253
Prawica	64	34	2	316
Trudno powiedzieć	45	47	9	203

Tabela 4. Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotów/gotowa był(a)by Pan(i) pomagać w dobrowolnej i nieodpłatnej pracy dla środowiska, osiedla, wsi czy miasta albo na rzecz potrzebujących?

(%)

	Tak, znam	Nie, nie znam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	46	50	4	889
Płeć				
Mężczyźni	46	50	4	424
Kobiety	45	50	5	465
Wiek				
18-24 lat	47	48	5	128
25-34	56	41	3	165
35-44	53	43	5	139
45-54	54	42	4	155
55-64	42	55	3	148
65 lat i więcej	24	70	6	154
Miejsce zamieszkania				
Wieś	48	48	4	338
Miasto do 20 tys.	48	48	4	121
20-100 tys.	41	51	8	168
101-500 tys.	42	54	4	140
501 tys.i więcej mieszk.	47	51	2	122
Wykształcenie				
Podstawowe	31	65	4	241
Zasadnicze zawodowe	45	51	4	226
Średnie	54	41	5	298
Wyższe	57	39	4	123
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	68	27	5	65
Prac.umysł.niż.szczebla	49	44	6	86
Pracownicy fiz.- umysł.	49	49	2	63
Robotnicy wykwalifikowani	51	46	4	88
Robotnicy niewykwalifik.	49	50	2	47
Rolnicy	68	32	0	47
Pracujący na własny rach.	58	39	3	31
Bierni zawodowo				
Renciści	31	66	3	82
Emeryci	29	64	7	204
Uczniowie i studenci	39	57	5	69
Bezrobotni	55	42	3	77
Gospodynie domowe i inni	63	31	6	29
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	62	33	5	122
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	49	43	9	70
sekt. pryw. poza rolnict.	49	49	3	191
prywatnym gosp. rolnym	67	33	0	48
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	59	36	5	60
301-500	42	53	5	94
501-900	41	56	2	179
901-1200	54	44	2	123
Powyżej 1200 zł	52	47	1	105
Ocena własnych war. mater.				
Złe	40	56	4	190
Średnie	42	54	4	403
Dobre	54	41	5	296
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	44	56	0	54
Raz w tygodniu	48	47	5	419
1-2 razy w miesiącu	49	47	5	160
Kilka razy w roku	42	55	3	175
W ogóle nie uczestniczy	37	57	7	81
Poglądy polityczne				
Lewica	45	50	4	117
Centrum	51	47	2	253
Prawica	51	46	3	315
Trudno powiedzieć	32	59	9	203

Tabela 5. Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny, z którą gotów/gotowa był(a)by Pan(i) wspólnie prowadzić działalność gospodarczą (być wspólnikiem)?

(%)

	Tak, znam	Nie, nie znam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	39	56	5	890
Płeć				
Mężczyźni	43	51	5	424
Kobiety	35	61	4	466
Wiek				
18-24 lat	52	44	3	128
25-34	54	41	5	165
35-44	50	45	5	139
45-54	35	59	6	156
55-64	31	66	3	148
65 lat i więcej	13	80	6	154
Miejsce zamieszkania				
Wies	36	59	5	338
Miasto do 20 tys.	41	56	3	121
20-100 tys.	38	56	7	169
101-500 tys.	41	55	4	140
501 tys.i więcej mieszk.	44	53	3	122
Wykształcenie				
Podstawowe	25	71	4	241
Zasadnicze zawodowe	37	60	3	226
Średnie	43	51	6	299
Wyższe	60	35	5	123
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	66	26	7	65
Prac.umysł.niż.szczebla	46	47	7	87
Pracownicy fiz.- umysł.	52	46	2	63
Robotnicy wykwalifikowani	45	47	8	88
Robotnicy niewykwalifik.	44	54	2	47
Rolnicy	46	44	10	47
Pracujący na własny rach.	49	48	4	31
Bierni zawodowo				
Renciści	19	78	3	82
Emeryci	18	77	5	204
Uczniowie i studenci	43	54	4	69
Bezrobotni	49	49	2	77
Gospodynie domowe i inni	43	54	4	29
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	53	38	8	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	34	56	10	70
sekt. pryw. poza rolnict.	52	45	3	191
prywatnym gosp. rolnym	52	39	9	48
Dochoady na jedną osobę				
Do 300 zł	48	47	4	60
301-500	37	58	5	94
501-900	34	63	3	179
901-1200	43	54	3	123
Powyżej 1200 zł	47	49	4	105
Ocena własnych war. mater.				
Złe	30	66	4	190
Średnie	36	59	5	404
Dobre	48	47	5	296
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	20	76	4	54
Raz w tygodniu	41	54	5	420
1-2 razy w miesiącu	42	54	4	160
Kilka razy w roku	37	58	5	175
W ogóle nie uczestniczy	38	58	5	81
Poglądy polityczne				
Lewica	39	54	7	117
Centrum	42	55	3	253
Prawica	45	51	3	316
Trudno powiedzieć	24	67	8	203

Tabela 6. Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotów/gotowa był(a)by Pan(i) aktywnie pomagać w zostaniu radnym, posłem itp.?

(%)

	Tak, znam	Nie, nie znam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	37	59	4	890
Płeć				
Mężczyźni	40	57	3	424
Kobiety	34	61	5	466
Wiek				
18-24 lat	39	58	3	128
25-34	45	52	3	165
35-44	36	60	4	139
45-54	45	50	6	156
55-64	38	58	4	148
65 lat i więcej	17	79	4	154
Miejsce zamieszkania				
Wieś	41	56	3	338
Miasto do 20 tys.	38	59	3	121
20-100 tys.	35	59	6	169
101-500 tys.	26	69	5	140
501 tys.i więcej mieszk.	39	59	2	122
Wykształcenie				
Podstawowe	23	73	4	241
Zasadnicze zawodowe	33	64	3	226
Średnie	45	51	5	299
Wyższe	52	44	4	123
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	55	41	4	65
Prac.umysł.niż.szczebla	38	58	4	87
Pracownicy fiz.- umysł.	41	56	3	63
Robotnicy wykwalifikowani	32	64	4	88
Robotnicy niewykwalifik.	48	49	3	47
Rolnicy	51	47	2	47
Pracujący na własny rach.	52	39	10	31
Bierni zawodowo				
Renciści	33	65	2	82
Emeryci	24	72	4	204
Uczniowie i studenci	35	61	4	69
Bezrobotni	40	56	4	77
Gospodynie domowe i inni	38	53	8	29
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	53	44	3	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	33	54	13	70
sekt. pryw. poza rolnict.	36	62	2	191
prywatnym gosp. rolnym	50	48	2	48
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	43	54	4	60
301-500	40	59	1	94
501-900	34	64	3	179
901-1200	44	53	3	123
Powyżej 1200 zł	46	52	2	105
Ocena własnych war. mater.				
Złe	31	63	6	190
Średnie	35	61	4	404
Dobre	43	55	2	296
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	32	66	2	54
Raz w tygodniu	38	58	4	420
1-2 razy w miesiącu	36	59	5	160
Kilka razy w roku	37	59	3	175
W ogóle nie uczestniczy	34	62	4	81
Poglądy polityczne				
Lewica	40	58	1	117
Centrum	42	55	4	253
Prawica	39	57	3	316
Trudno powiedzieć	25	69	6	203

Tabela 7. Nasilenie gotowości do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny. Odsetki respondentów
 1- niewykazujących żadnej gotowości do współpracy; 2 - deklarujących gotowość do
 współpracy w jednej dziedzinie; 3 - w dwóch dziedzinach; 4 - w trzech dziedzinach;
 5 - w czterech dziedzinach

	1	2	3	4	5	Liczba osób
Ogółem	32	15	15	16	22	890
Płeć						
Mężczyźni	30	14	15	19	22	424
Kobiety	34	17	15	14	21	466
Wiek						
18-24 lata	22	19	14	13	31	128
25-34	18	17	15	18	32	165
35-44	26	13	15	27	20	139
45-54	27	10	23	22	17	156
55-64	37	16	15	11	20	148
65 lat i więcej	62	15	8	7	8	154
Miejsce zamieszkania						
Wies	32	15	15	15	24	338
Miasto do 20 tys.	34	14	15	14	23	121
20-100 tys.	35	16	8	24	16	169
101-500 tys.	36	14	18	16	17	140
501 tys.i więcej mieszk.	23	18	22	13	25	122
Wykształcenie						
Podstawowe	49	16	11	12	12	241
Zasadnicze zawodowe	36	13	16	14	21	226
Średnie	22	18	17	19	25	299
Wyższe	16	12	16	23	33	123
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	15	6	13	26	41	65
Prac.umysł.niż.szczebła	19	17	26	20	18	87
Pracownicy fiz.- umysł.	27	12	12	24	25	63
Robotnicy wykwalifikowani	28	19	15	20	18	88
Robotnicy niewykwalifik.	27	15	11	18	29	47
Rolnicy	17	10	25	17	31	47
Pracujący na własny rach.	11	10	32	27	20	31
Bierni zawodowo						
Renciści	45	20	15	5	14	82
Emeryci	54	18	7	9	13	204
Uczniowie i studenci	29	21	14	11	25	69
Bezrobotni	27	8	17	21	27	77
Gospodynie domowe i inni	24	11	15	29	22	29
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	17	9	21	22	31	123
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	28	20	11	27	13	70
sekt. pryw. poza rolnict.	23	17	18	18	24	191
prywatnym gosp. rolnym	16	7	23	22	32	48
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	28	11	12	18	31	60
301-500	37	10	15	16	22	94
501-900	34	19	16	13	17	179
901-1200	31	11	15	16	28	123
Powyżej 1200 zł	24	14	16	19	27	105
Ocena własnych war. mater.						
Złe	42	13	15	13	17	190
Średnie	37	14	14	15	20	404
Dobre	20	18	16	20	27	296
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	31	23	18	17	12	54
Raz w tygodniu	34	13	13	18	22	420
1-2 razy w miesiącu	26	18	17	13	25	160
Kilka razy w roku	34	15	13	16	22	175
W ogóle nie uczestniczy	31	16	23	12	17	81
Poglądy polityczne						
Lewica	30	13	19	18	20	117
Centrum	28	14	16	17	25	253
Prawica	26	16	16	19	23	316
Trudno powiedzieć	48	18	10	9	15	203